

ACCIÓ SOCIAL DEL CENTRE REPUBLICÀ DE SANTA COLOMA DE QUERALT (1873-1939)

M. Montserrat SOLÉ i AUBIA

INTRODUCCIÓ

La manca d'informació bibliogràfica i de qualsevol tipus de documentació que fes referència específica a l'acció social que va realitzar el Centre Republicà de Santa Coloma de Queralt en els seus anys d'existència, va fer que em veiés obligada a elaborar el treball a partir de les opinions i records que diverses persones amablement em van facilitar.

Per això, és molt probable que no totes les dades exposades siguin exactes, i que, fins i tot, hi hagi algun error. Espero ser excusada.

Per altra banda, voldria fer una petita explicació sobre el significat d'acció social. D'una manera breu podríem dir que és l'actuació que porta a terme un organisme públic o privat de cara a la població, per solventar-li deficiències diverses (culturals, esportives, sanitàries...). Així doncs, podem veure que hi ha molts tipus d'acció social, i que aquesta té diferents característiques segons qui l'organitza, quin activitat o programa es vol dur a terme, i quin objectiu es vol obtenir.

A Santa Coloma, una de les organitzacions que d'una manera més continuada i àmplia va portar a terme una actuació social, va ser

el Centre Republicà. Aquest, influït per les idees exteriors, realitzà accions encaminades directament als seus socis, per tal que aquests gaudissin d'una sèrie d'avantatges, principalment econòmiques, encara que també incidiren en el terreny ideològic.

El Centre Republicà, però, no va ser l'únic que portà a terme aquest tipus d'activitats, sinó que hi hagueren altres societats, que d'una manera més important o continuada, organitzaren activitats per als seus socis.

De vegades aquestes societats no foren gran cosa més que un local de reunió, d'altres -i coincidint amb les entitats més nombroses i duradores- a més del lloc de reunió tenien un bar i altres serveis addicionals: teatre, cooperativa -on es venien queviures a preus reduïts-, fons mutus per a subsidis d'enfermetats i vellesa, i escola diürna i nocturna per als socis i els seus fills. Aquest fou el cas de la «Societat Cooperativa Obrera» o «Centre Republicà».

A més de l'activitat de la «Societat Cooperativa Obrera», que veurem en detall, cal fer una referència de l'actuació de l'Ajuntament, en els mateixos anys, per a fer-nos una idea més global de les realitzacions socials a la vila en aquell període històric, -tot i que som conscients que l'exposició només serà un esbós-.

Les obres més importants que es van dur a terme són:

-La canalització de les aigües del «Viver de l'Aigua dolça», vers algunes cases particulars, i la construcció d'una font a cada una de les tres places de la vila (1888).

-La construcció de les Escoles Nacionals (1908).

-La instal·lació de la llum elèctrica a cases i indústries (1906).

-La construcció de l'escorxador municipal (1915-16).

-La construcció de la xarxa de clavegueres (1917-18).

Ultra d'això, com a obra social cal destacar que van continuar la labor de l'Hospital de Santa Magdalena, que estava situat a la Plaça Major. La feina que feia aquella casa no era la d'un hospital tal i com l'entenem avui en dia, sinó que era el lloc on s'acollia la gent pobra, tant de la vila com forània. Només constava d'una sala, probablement se'ls donava aliments, i hi havia una persona (l'hospitaler) llogada per l'Ajuntament per cuidar-se d'aquella gent.

EL CENTRE REPUBLICÀ

La tradició republicana a la nostra vila podem dir que va començar cap el 1869-70, i durà fins el 1939, amb períodes de clandestinitat i períodes de llibertat i eufòria.

El primer centre republicà que hi hagué va ser el «Comité Republicano Democrático Federal» que presentà el seu reglament el 23 de març de 1873. Per tant, en plena primera República Espanyola.

La durada d'aquest centre, amb més o menys clandestinitat, no se sap, probablement va ser fins el 2 de novembre de 1893, any en què es va canviar el nom, per passar-se a dir «Centre Republicà». El seu estatge era el del carrer dels Capellans núm. 3.

Aquest nom durà fins el 24 d'agost de 1901, en què els republicans de 1893 funden la «Societat Cooperativa Obrera». La seva primera seu va ser el patí del Castell, fins el 1923, que es traslladaren a l'antic Hospital de Santa Magdalena. Aquest edifici va ser comprat per la Societat, i reformat. Per ajudar a la compra del nou local, els socis van adquirir unes accions o bé van aportar un jornal de treball en les obres de reforma.

Quan els fets d'octubre de 1934 se'ls clausurà el local, i ocuparen extraoficialment l'Estrella vella (local recreatiu situat al carrer Major núm. 27, que havia estat de la «Societat Recreativa l'Estrella» abans que aquesta construís un nou local). A aquest nou local l'anomenaren «Bar Mundial Cafè».

El 8 de desembre de 1935 són reformats els estatuts, i la Societat passà a anomenar-se «Centre Republicà» per estimar que aquest nom era més adequat a l'objecte i fins de l'entitat que el que havia ostentat fins llavors. Aquesta vegada i per primer cop en la història de la societat, els estatuts són escrits en català.

El 1936, en plena Guerra Civil, el Centre Republicà es va incautar de l'Estrella nova, (edifici situat a la carretera de Montblanc) on hi va estar fins a l'entrada de les tropes franquistes. El nou règim dictatorial clausurà per sempre més el Centre Republicà de Santa Coloma.

Durant tota la història del «Centre Republicà» hi van haver moltes variants, probablement en consonància amb les tendències imperants en la política de l'Estat. Això queda palès en els progressius canvis de nom que va sofrir; no crec que fos per ganes de canviar ja que en el poble sempre se l'anomenà «Centre Republicà».

Quan prengué el nom de «Societat Cooperativa Obrera» es reflecteix clarament la ideologia política del moment, la força dels moviments obrers i la lluita que aquests duïen a terme per aconseguir millores de les condicions de treball, entre altres reivindicacions.

El nom de la Societat Cooperativa Obrera en plena segona República canvià pel de Centre Republicà. Estranya que no haguessin canviat el nom abans, car el nom anterior obeïa sobretot al fet de tenir cooperativa de consum, i aquesta en temps de la República ja no existia.

Els estatuts dels anys republicans són gairebé iguals que els d'abans en drets i deures, i condicions d'admissió dels socis. Si bé ara ja no fan referència a la cooperativa, als productes... i en canvi donen molta importància a l'ideal republicà, a la seva divulgació i als actes polítics, principalment als de caràcter electoral.

No he trobat cap llista on figurés el nombre exacte de socis, probablement perquè no fou mai fix i sobretot perquè ha desaparegut l'arxiu del Centre.

L'11 de febrer de 1903, es va fer un sopar per celebrar l'aniversari de la proclamació de la primera República, en el que hi van assistir 88 socis, tots ells homes. Segurament eren més ja que és presumible que tots no hi assistien.

Suposo que el nombre oscil·là de 150 a 170 socis fins els anys vint, en què va augmentar molt, a causa de la incorporació de molt jove. Això lliga amb l'ambient polític espanyol i al fet que la Dictadura de Primo de Rivera no clausurà les associacions i la política restà relegada a aquests llocs.

Aquest nombre va disminuir molt durant la segona República, perquè els màxims dirigents locals ja eren vells o morts, a algunes irregularitats econòmiques que es van produir, al fet que ja no existia la Cooperativa i per tant no comportava tants beneficis pels socis; i també, probablement, perquè hi van haver capdavanters més radicals que obligaven els socis a votar l'esquerra, cosa que féu que els més moderats s'hi sentissin incòmodes.

Quant als drets i deures que tenien els socis, eren gairebé els mateixos de la Societat Cooperativa Obrera.

Les condicions d'admissió necessàries per a la Societat Cooperativa Obrera (1916), eren les de tenir més de 16 anys, i ser proposat per dos socis efectius. S'havia de posar el nom del nou soci en una tauleta d'anuncis durant vuit dies, i després es passava a votació general, on decidia l'admissió la majoria (art. 6).

Els drets que tenien els socis eren (art. 9):

-dret a vot i veu en totes les discussions, excepte en les de caràcter polític, en les que només tenien dret els socis majors de 25 anys.

-tots els acords adoptats per majoria eren respectats i complerts per tota la Societat, encara que fossin de caràcter polític.

Els deures d'aquests socis eren (art. 7):

-procurar el foment i desenvolupament de la Societat.

-respectar els reglaments i acords.

-pagar mensualment els menors de 65 anys la quota de 50 cèntims. (Els majors només pagaven 25 cèntims).

-Comprar a la Cooperativa els articles que s'hi venguessin, sense excedir de la necessitat de cada família.

Les condicions d'admissió necessàries per al Centre Republicà (any 1935), eren les mateixes que havien regit en anteriors reglaments.

Els drets i deures dels socis, també eren els mateixos, amb la diferència que ara havien de pagar una pesseta amb 25 cèntims els menors de 65 anys, i 50 cèntims els majors (art. 4). A més, s'establia que l'edat per a tenir veu i vot en els assumptes polítics, era de 23 anys (art. 5).

La junta del Comité Republicano Democrático Federal, estava formada per set socis: President, Vicepresident, Tresorer, tres vocals i Secretari (art. 3). Les seves atribucions eren les de govern i règim del Comitè, la recaptació dels diners, i la facultat de nomenar comissions auxiliars per a la millor marxa de l'entitat (art. 6 i ss.).

La meitat de la junta era renovada cada any, i podien ser reelegits els membres que sortien (art. 5). Se suposa que aquesta elecció la feien tots els socis, i sortien per majoria absoluta.

La junta de la Societat Cooperativa Obrera estava composta d'un President, un Vicepresident, un Secretari, un Vicesecretari, un Tresorer, i dos vocals. Els seus càrrecs eren d'elecció anual, honorífics, gratuïts i obligatoris (art. 11). L'elecció es feia per sufragi directe de tots els socis i era requisit per a poder ser membre de la junta saber llegir i escriure (art. 12). La junta directiva es renovava cada dos anys: la meitat cada any. El primer any es renovaven quatre membres i el segon, tres (art. 13).

La direcció i govern del Centre Republicà estava a càrrec d'una junta directiva composta pels mateixos membres que l'anterior, amb els mateixos requisits i característiques.

A més de la política, al Centre es desenvolupaven activitats recreatives i d'altres menes. Les recreatives són les que van perdurar més, i també les que probablement feien que la Societat se sentís més capacitada per competir amb les altres Societats del poble. També feien possible que aquesta rivalitat fes desenvolupar un nivell cultural (sobretot en el camp del teatre) que probablement no hauria existit, o almenys no tant fort. Aquestes activitats recreatives foren: el teatre, el cinema i el ball.

Els altres tipus d'activitats, tenien uns camps d'actuació diferent: educacional, sanitari, i de consum. Per tant, ja no tenen res a veure amb el temps lliure, sinó que són activitats dirigides a solucionar pro-

blesmes concrets de la població d'aquell temps. Les solucions que proposen i porten a la pràctica són fruit d'unes idees que predominaven en aquells moments en el si de les Societats, Centres i partits obrers de l'època.

A continuació passem a explicar cada una d'aquestes activitats:

El Teatre

La Societat Cooperativa Obrera sempre havia tingut entre els seus socis un grup de teatre. Aquest grup, junt amb els de les altres Societats (Casal, Estrella...) eren els que amenitzaven les festes del poble. Entre ells hi havia una competència molt forta, tot i que el públic el tenien assegurat, ja que a cada Societat hi anaven els seus socis, i mai aquesta tradició es va trencar.

Durant l'any cada grup feia cinc obres de teatre, coincidint en els mateixos dies: per Nadal, Cap d'any, primera Pasqua, segona Pasqua, i Festa Major. Així doncs, veiem que moltes vegades devien haver d'assajar dues obres a la vegada ja que els dies de representació estaven molt junts. Aquest era el cas de Nadal i Cap d'any.

Els grups de teatre de la vila estaven formats només per homes. Per als papers de dona es contractaven senyores generalment de Barcelona; a la vigília de l'obra feien l'assaig general tots junts, però abans assajaven al lloc d'origen (les senyores a Barcelona i els homes a Santa Coloma). A més, també havien vingut persones molt importants del món del teatre d'aquella època, per tal de fer el paper principal en algunes obres.

Cap els anys 1915-16, el preu de l'entrada era de 60 cèntims, si els actors eren tots de la vila. Si venien actors de fora, valia una peseta. Les persones solteres que no eren socis del Centre no podien entrar, però les casades sí, si un dels dos era soci. L'entrada per als nens era gratuïta si seien a terra, en cas contrari havien de pagar el mateix que els grans.

El vestuari i els decorats per a les obres de l'època, es llogaven a Barcelona, concretament a la casa Malatesta els vestits, i a la casa Pous i Vila els decorats. Els decorats que no eren d'època se'ls feien els mateixos actors.

Per la Festa Major, gairebé sempre venien companyies de fora, llavors el preu de l'entrada era més alt, valia tres pessetes. Aquestes companyies feien teatre en castellà.

El 1925 es va començar a fer revista per les Fires (la de la Quaresma, la del 23 de març, la de Sant Jaume i la del 23 de setembre).

Per fer la revista contractaven concertistes o ballarines de fora. Aquesta funció es feia a les dues de la tarda, ja que, com en aquests dies hi havia molts forasters a la vila, no se'ls fes fosc pel camí de tornada.

Les obres de teatre generalment eren d'autors clàssics (Guimerà, Rusiñol, Pitarra...) i algunes vegades també eren d'autors locals, com en el cas de les obres d'en Joaquim Segura Lamich, que només es representaven a l'Estrella.

Un altre personatge important en el món teatral de la vila, va ser en Josep Moix Marimon (Sastre Martinet), que va actuar i dirigir durant 35 anys. Gairebé sempre va ser de l'Estrella, però el 1917, a causa de desavinences amb el President d'aquesta Societat, va anar al Centre Republicà.

Per la Pasqua del mateix any, tant el Centre Republicà com l'Estrella van escenificar «Terra Baixa». El dia de l'escenificació els dos locals s'ompliren de gom a gom, i com que l'horari no coincidí hi hagué qui anà d'un local a l'altre per no perdre's les dues funcions i fer-ne una crítica completa. La representació del Centre Republicà s'endugué grans elogis.

Durant els anys que en Josep Moix Marimon va ser al Centre Republicà es representaren obres com: «El Místic», «La Mare», «L'Héroè» i «Els ocells de pas», de Santiago Rusiñol; «El lliri d'aigua» i «La Dida» d'en Pitarra; «Les Garses», de l'Iglésias...

Quan en Josep Moix Marimon tornà a l'Estrella, el teatre del Centre Republicà no decaigué sinó que continuà. Per la Festa Major dels anys següents es van representar: El 1923: «El mateix fang»; el 1924 «Terra Baixa», de Rusiñol; el 1925 «El ferrer de tall»; el 1926 «La filla del mar» d'Àngel Guimerà. El 1927 havia de venir l'actor Enric Borràs, però no va poder i va venir l'Emili Vendrell per inaugurar el programa amb una obra de Santiago Rusiñol, «La llar apagada». El 1928 «El Místic»; el 1929 «Els vells», totes dues amb l'Enric Borràs com a protagonista; el 1930 «La dolorosa» de Ventura Gassol, i amb la companyia Vila-Daví, amb els actors Maria Vila i Pius Daví; el 1931 «El mateix fang» amb el Santpere; el 1932 «Els pelats del 66».

Però el teatre del Centre Republicà no va començar quan hi va anar en Josep Moix Marimon, sinó que entre el 1914-15-16, ja s'havien fet obres: «Dos sergents francesos», «El mas perdut», «La monja enterrada en vida», «*El Cristo moderno*», «La creu de la masia»...

Veiem, doncs, que la vida teatral era molt viva a Santa Coloma, si tenim en compte que totes aquestes obres només van ser representades en la Festa Major pel Centre Republicà, i que hi havia dues Societats més (l'Estrella i el Centre Catòlic) que feien teatre de manera continuada, i d'altres (el Requetè, el Casal, Joventut Nacionalista...) que també van representar força obres tot i que no ho feren amb tanta freqüència.

El cinema i el ball

El desembre de 1908 es projectaren les primeres pel·lícules a Santa Coloma. Un dels iniciadors fou en Josep Moix i Marimon. Per tant l'Estrella fou la primera Societat que tingué cinema. És de suposar que ben aviat les altres associacions també van seguir aquest camí.

De cinema se'n feia cada dissabte a la nit i diumenge a la tarda. La temporada començava per Tots Sants i acabava per la primera Pasqua. Més tard es va allargar des del darrer diumenge de setembre fins a la Pasqua granada.

La sessió començava a les 9 del vespre els dissabtes, i a les 5 de la tarda els diumenges, i durava una hora i mitja o dues. Generalment es projectaven sis pel·lícules (que havien de ser molt curtes) amb tema diferent. A més, moltes d'elles eren en capítols; en passaven un cada diumenge.

Alguns exemples d'aquestes pel·lícules són «*Cecilia*», «*El Conde Hugo*», «*Los misterios de París*», «*El Carpante*», «*El Puñales*», «*Barrabás*», «*Los hijos de nadie*»...

El preu per sessió l'any 1913 era de 15 cèntims els grans i 5 cèntims els petits al Centre Republicà; a l'Estrella era de 20 cèntims els grans i 10 els petits.

Com que aquestes pel·lícules eren mudes, a l'Estrella tocaven el piano, i al Centre Republicà tenien un gramòfon. Això explica la diferència de preu d'una Societat a l'altra.

L'any 1932, el Casal va ser la primera Societat on van fer cinema sonor, amb la pel·lícula «*Al precio de un beso*».

El Centre Republicà i l'Estrella es van haver d'ajuntar per tal de poder fer front a l'encariment que suposaven les pel·lícules sonores. El preu per sessió era d'una pesseta els grans i 30 cèntims els petits. Només es passaven dues pel·lícules, entre les quals cal destacar: «*Miguel Strogoff*», «*Los diez mandamientos*», «*Las dos niñas de París*», «*Los Mohicanos*»....

Quan s'acabava la sessió de cinema, apilaven els bancs a la sala per poder començar el ball. Es feia cada festa excepte els dies de Quaresma.

En un principi el ball es feia amb piano de manubri. Feien pagar dos rals als homes joves que estaven subscrits, i cinc rals als que no ho estaven. Aquests diners només els pagaven les persones que ballaven, els que només miraven no pagaven res.

Per la Festa Major gairebé sempre venia una orquestra de fora la vila, feia tres dies de ball i concerts (en aquests casos, el preu era d'una pesseta). Algunes vegades es llogava alguna de les orquestres

que tenien al poble, com els «Aquilinos» o «Wenceslao y sus muchachos» (format per pare i tres fills). Cal dir que aquestes orquestres locals eren de formació autodidacta i que només ho feien per afecció.

L'Escola Moderna (laica)

La Societat Cooperativa Obrera de Santa Coloma no va ser aliena a tots els canvis i noves idees que es produïen en els moviments obrers d'arreu de Catalunya. Per això a principis d'aquest segle va crear la primera Escola Moderna.

M'ha estat impossible trobar la data exacta d'aquesta creació, ja que els documents han desaparegut i la memòria popular no ho recorda. Tot i així, sabem que aquesta escola tenia uns 20 o 30 nens de 5 a 12 anys, i que hi havia un sol mestre. Per tant, era una escola unitària.

En l'ensenyança que s'impartia hi mancava l'assignatura de religió. En allò que es diferenciava més de l'altra era en els mètodes pedagògics; si bé el record que es té dels mestres de les Escoles Nacionals o dels Maristes és que pegaven molt i imposaven uns «bons càstigs», en canvi el dels mestres de l'Escola Moderna és ben diferent.

Aquesta escola estava situada en els baixos del local de la Societat, i disposava només d'una aula que s'havia acondicionat més o menys, amb taules i bancs justos i una pissarra. No hi havia més material escolar. Les dimensions d'aquesta aula eren de 7 mts. d'amplada, per uns 13-15 mts. de llargada. Hi havia 3 o 4 finestres que donaven a la banda obaga del carrer. Per anar al pati calia pujar unes 10 escales, una de les places del poble (pati del Castell) es convertia en pati de l'escola.

Hi assistien els fills dels associats, que havien de pagar 0,75 cèntims cada mes, i, a part, el material escolar. Això, segurament explica perquè hi havia un nombre tan baix d'alumnes quan la societat estava formada per molts més socis. Els nens que hi devien anar eren els fills dels pares amb unes idees més radicals i amb un nivell econòmic una mica més alt i estable que el dels altres socis, que feien anar els seus fills a les Escoles Nacionals, on havien de pagar només que el material escolar.

Així, sabem que un alumne, el maig de l'any 1909, va haver de pagar 2,50 ptes. per les següents despeses.

<i>Mensualidad</i>	0,75
<i>1 libro de Gramática</i>	1,25

2 cartapacios	0,25
1 cuadernillo	0,10
2 libretas	0,20
	2,50

De l'únic llibre que es recorden és el de lectura «*Las aventuras de Nono*», escrit per Juan Grave, que era un dels llibres publicats per l'Escola Moderna, probablement del que se sentien més satisfets. Ferrer i Guàrdia el 1905 deia d'ell¹:

«Después de tres años de prueba práctica en la Escuela Moderna, donde es el libro favorito, y ha colmado las esperanzas que nos hizo concebir, nos ofrece ocasión de manifestar que con él hemos obtenido excelentes resultados, porque además de inspirarse en un criterio puramente científico y humano, se adapta perfectamente a la pedagogía racional. Su lectura comentada por los alumnos a excitación y bajo dirección de los profesores, penetra en su inteligencia y en ella arraiga la convicción de que puede existir una Autonomía toda paz y felicidad, opuesta a esta Agriocracia en que vivimos, donde por efecto de injusticias sociales, todo es guerra y desdicha».

L'argument d'aquest llibre és el de les aventures que passa un nen, Nono, que viu en un país anomenat Autonomía on hi conviuen en perfecta harmonia nens de totes les races, que no estan obligats a fer res que no vulguin fer, i on el diner no té cap valor... Una bella història on el protagonista viu en contacte amb la Naturalesa com un «Bon Salvatge».

Les classes s'impartien en castellà, com era usual en altres escoles del poble, tot i que tota la població parlava el català.

El 1909, i a causa del procés de Ferrer i Guàrdia, el Governador Civil de Barcelona, va ordenar la clausura de 94 escoles seglars privades i 34 centres d'idees «avançades» de la província de Barcelona. Els altres Governadors van fer el mateix en les seves respectives províncies. L'agost de 1909, la primera etapa de l'Escola Moderna de Santa Coloma quedà truncada.

«Sociedad Cooperativa Obrera:

En cumplimiento de la orden recibida de esta Alcaldía participándonos el decreto del Exmo. Sr. Gobernador de esta provincia la que con sumo respeto y sumisión acatamos unánimamente hemos acordado quede desde esta fecha cerrada y suprimida la escuela de esta Sociedad que me honro presidir.

1.- *Publicaciones de la Escuela Moderna - Barcelona 1905*

Dios guarde a V.S. muchos años.

Sta. Coloma de Queralt, 25 de Agosto de 1909.

El Presidente: Ramón Martí

El Secretario: José Valls

El 1910 es promulgà un Reial Decret i una Reial Ordre, sobre l'obertura de les escoles laiques de Barcelona, restaurant la completa llibertat d'ensenyança. Però l'escola de la Societat Cooperativa Obrera de Santa Coloma no tornà a obrir les portes fins el 1915, potser degut a l'activa propaganda que es va fer a partir de 1913 a favor de l'ensenyança racionalista com a complement de l'Acció Sindical.

Sobre aquesta segona etapa, els documents continuen essent inexistents, però la memòria popular ja és més viva.

La ubicació d'aquesta escola era la mateixa que la primera, els baixos del local de la Societat. Les condicions de l'única aula disponible eren una mica millors, ja que ara disposaven de llum elèctrica i per tant podien fer classes encara que fos fosc. I a més disposaven ja de material escolar: globus terraquí, mapes d'Espanya i del Món, i un esquelet humà.

Aquesta vegada l'escola va durar fins el 1917-18. Hi van haver tres mestres, l'elecció dels quals probablement es basà en coneixences personals prèvies:

-Josep Saladrich Alberh, de Barcelona. Va ser el primer que va tenir l'escola, i va haver de marxar al cap d'un any i mig per anar a fer el Servei Militar. Va tornar després (l'any 1916?) i tornà a marxar definitivament al cap de poc temps. A més de ser el mestre de l'escola, també va ser Secretari de la Societat Cooperativa Obrera. Per tant devia ser una persona bastant ben considerada dins de la Societat.

-Àngel Costal, que va substituir Saladrich Alberh quan aquest era al Servei Militar. Aquest mestre és recordat com el que ensenyava les primeres regles de francès (desinteressadament, ja que ho feia a l'hora del pati).

-Manuel Blanco Bueno, va ser l'únic mestre d'origen castellà. La seva estada va ser molt curta, ja que aviat es tancà -i ara definitivament- l'escola.

Aquests mestres vivien en un pis que els deixava la Societat, i que estava en el mateix Centre. En el cas d'aquest últim mestre, l'establiment en el pis va ser de tota la família, això sembla indicar que no es preveia l'immediat tancament de l'escola.

Els alumnes que anaven a l'escola havien de ser també fills de socis, i havien de pagar una pesseta cada mes. El nombre era d'uns

20 a 30, compresos entre els 5 i els 12 anys. La classe estava dividida (no físicament) en seccions, segons les edats.

Per tant, veiem que es tornen a repetir les mateixes característiques que en la primera etapa: escola unitària i només de nens. El fet que només hi anessin nens no era pas estrany, ja que llavors no hi havia cap escola mixta, i tot i que Ferrer i Guàrdia hi estava d'acord, no va dir-ho massa explícitament perquè hauria provocat una gran commoció en aquella època. Potser si l'escola de Santa Coloma hagués continuat durant més anys, s'hauria pensat en fer-ne una altra per a les nenes, però no va ser així.

El llibre utilitzat preferentment va ser un altre cop «*Las Aventuras de Nono*». A més, tenien un altre llibre, en el que hi havien poesies que es recitaven en els dies de festa, i faules com la de la guineu.

Les assignatures que s'impartien eren: Geografia, Història, Aritmètica, Gramàtica, Escripura, Lectura, Geometria, Caligrafia, Física i Química, Botànica (i Francès durant una època). Les noves matèries que propugnava l'Escola Moderna: higiene, agricultura, indústria, comerç, dret... no es donaven.

L'assignatura que tenia més importància a l'escola era l'Aritmètica. És bastant freqüent sentir encara ara que tal ex-alumne de «l'escola laica» (a Santa Coloma es coneix encara avui amb aquest nom), sap moltes matemàtiques.

Per a qualificar els nens segons els seus coneixements, el mestre els feia sortir un per un a la pissarra i els feia fer una divisió, una multiplicació... A més, moltes vegades els alumnes de les seccions més avançades, donaven classes als alumnes de les altres seccions. Això probablement es feia per alleugerir el treball del mestre i a la vegada per establir uns vincles de competència i d'imitació entre els propis alumnes.

L'horari lectiu era de 8 a 11 del matí (amb mitja hora de descans), i de 2 a 5 de la tarda, de dilluns a dissabtes. El dijous a la tarda es feia festa. Les classes començaven el primer de setembre, i acabaven a finals de maig.

El sistema pedagògic utilitzat era probablement igual que en la primera etapa: els mestres no pegaven, ni castigaven quan els alumnes no sabien la lliçó, però la memòria popular no m'ha sabut dir què feien en tals casos.

Hem dit que les ideologies pròpies de l'Escola Moderna no s'impartien explícitament als alumnes, però sí implícitament. Així veiem que el mestre J. Saladrich en una dedicatòria que va fer en els llibres de «*Don Quijote de la Mancha*», que van comprar els alumnes en el 300 aniversari de la mort de Cervantes, deia:

«...y hoy como despedida debo encomendarte que has de ser bueno, veraz y libre, porque la bondad, la verdad y la libertad son las tres antorchas únicas que han de redimir y iluminar la humanidad.

Tu buen amigo:

José Saladrich Alberh»

Una de les altres ocasions en les que es demostrava la ideologia de l'escola era en les festes que es celebraven l'onze de febrer, aniversari de la primera República espanyola. En aquestes festes, es reunien els pares, els alumnes i el públic en general en el teatre de la Societat. La festa consistia en presentar els alumnes de l'escola i els seus treballs. També es feien concursos de diferents tipus. Després tots els alumnes passaven per l'escenari a representar alguna obra de teatre senzilla, o bé a recitar alguna poesia.

Una poesia que es va recitar en una d'aquestes festes, i que demostra clarament el pensament de l'escola és la següent:

*«Con esta metralladora
dice el sabio sisabuto
mil disparos al minuto
y sesenta mil por hora.
¡Qué gloria será la mía
si esta máquina potente
llega a matar buenamente
un millón de hombres al día!
Proclamarán su bondad
en las más remotas tierras
y así acabarán las guerras
y también la humanidad»*

Un altre exemple, és també aquesta «caricatura» que un mestre va fer dir a un alumne en una d'aquestes festes. Allò més curiós del cas és que l'alumne havia d'assenyalar al mestre mentre la deia:

*«¿Veis esta repugnante criatura?
Chato, pelón, sin dientes,
estofado, granoso, sucio,
tuerto y jorobado.
Pues, lo mejor que tiene
es la figura».*

El Primer de maig era una altra data que se celebrava, però aquesta ja no dins el recinte de la Societat. Totes les famílies del Centre anaven a peu al Mas d'en Briàs (masia a uns dos quilòmetres al Nord-Est de Santa Coloma), a passar el dia. Allí es feia un dinar

de germanor i ball a l'era del mas. És de suposar que en aquestes sortides l'ambient polític era bastant fort, i els fills dels socis no n'eren pas estranys a aquestes discussions.

No se sap ben bé perquè es va produir el tancament d'aquesta segona etapa de l'Escola Moderna. Mentre que la memòria popular diu que va ser degut a la manca de diners, ja que la Societat n'havià d'afegir per poder pagar el sou del mestre, he trobat uns documents en els que sembla que les causes van ser altres.

El primer document és de data 28 de març de 1917. L'«Inspector Jefe» de la Inspecció de primera ensenyança de la província de Tarragona obliga al tancament d'una escola de nens de la Societat Cooperativa Obrera-Centre Republicà, perquè no estava autoritzada i perquè els llibres que s'utilitzaven eren perjudicials per a la moral. La carta anava adreçada a l'Alcalde President de la Junta Local de primera ensenyança de Santa Coloma.

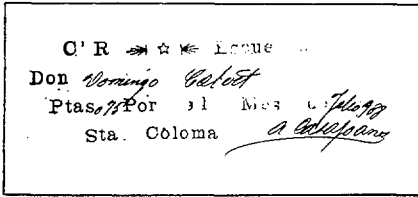
«Habiéndose recibido en este Centro un oficio afirmándose que en esa localidad y en la Sociedad Cooperativa Obrera (a), Centro Republicano, funciona una escuela de niños, la cual no está autorizada y que los libros que en dicha Escuela se dan son perjudiciales a la moral, esta Inspección acuerda la clausura de la citada Escuela y se lo comunica a V. para que de oficio ordene al Director de la citada Escuela el cierre de su establecimiento el qual no podrá funcionar sino se cumple con el M.D. de 1º de Julio de 1902 y disposiciones subsiguientes, debiendo llamar la atención de esta Junta local de 1ª enseñanza de la obligación que tiene de dar cuenta a la Inspección de las Escuelas privadas que se establezcan y de las que se cierran, procediendo remitir la conformidad del Maestro de la Escuela de referencia de cumplir la presente orden de clausura.

Dios guarde a V.M.I.

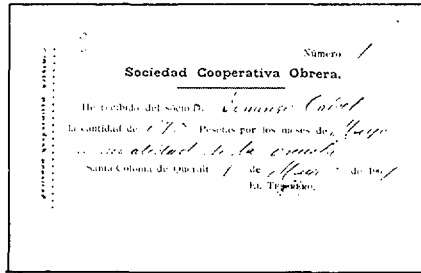
Tarragona, 28 de marzo de 1917»

L'altre document és enviat pel mateix «Inspector Jefe» que l'anterior, té data de 12 de setembre de 1918, i també va dirigit a la mateixa persona que abans. En aquest es reclamen uns documents per ampliar i modificar reglamentàriament una escola privada de nens de la Societat Obrera.

«Habiendo reclamado esta Inspección un oficio de 16 de agosto último varios documentos para ampliar y modificar reglamentariamente el expediente presentado por el Presidente de la Sociedad Obrera de esa villa para la instalación de una Escuela privada de niños en dicha Sociedad, esta Inspección interesa de esa Junta local de 1ª enseñanza que reclame al referido Sr. Presidente de la indicada Sociedad, la pronta y urgente remisión de los documentos reclamados.

Rebut de l'Escola Laica

Rebut de l'escola de la Societat Coop. Obrera.

Extraordinària funció de teatre a càrrec dels aficionats de la Casa,
amb la cooperació de les eminentes actrius Conxa Ceballos i Teresa Llonch

— A DOS QUARTS DE 10 DE LA NIT —

Representació del drama en 3 actes i en prosa, original del popular escriptor N.º Apelles Mestres:

NIU D'ÀLIGUES

amb el següent Repartiment:

Rosa	Conxa Ceballos	Patllari	Amadeu Andreu
Sofia	Teresa Llonch	El Jutge	Marian Tomàs
Sr. Ramon	Francesc Costa	El Guardabosc	Francesc Albi
D. Enric	Jaume Fabregat	Pere Jan	Isidre Graells
Marti	Jaume Ninot	Segador primer	Josep Gual
Sr. Pasarell	Marian Tomàs	“ segon	Francesc Paradell
Miquelct	Ernest Ferré	“ tercer	” Minguella
Apuntador		Ramon Isern	

Per fi es posarà en escena la comèdia en 1 acte de Juli Prat:

ES LLOGA UN PIS

Per les Sres. Ceballos, Llonch i els Srs. Torrents, Graells i Ballester.

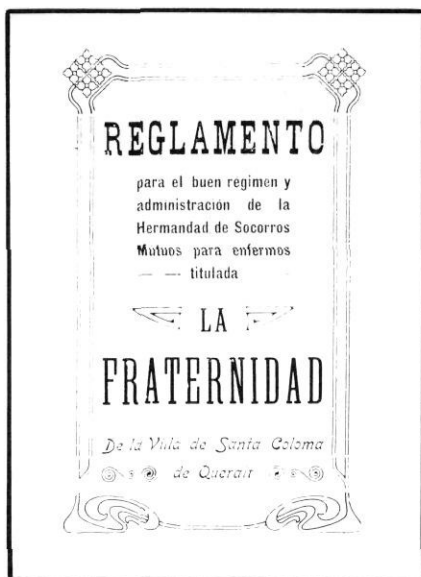
Santa Coloma. Juny de 1930.

L'EMPRESA.

Programa de representació teatral a la Societat Cooperativa Obrera.

Reglament Societat Cooperativa
Obrera

Reglament La Fraternidad

Societat Cooperativa Obrera - SANTA COLOMA DE QUERALT
FESTA MAJOR 1930
JOLEMNITAT D'ART DE MAGNE ACONTEIXEMENT
DILLUNS 18 AGOST •• NIT A LES 9

LA GENIAL PRIMERA ACTRIU MARIA VILA PROTAGONISTA DE LA DOLOROSA

COMPANIA VILA DAVI
TEATRE CATALÀ ROMEA

Programa d'una representació
teatral a la Societat Cooperativa
Obrera, l'any 1930.

Dios gde. a V. m. as.

Tarragona 12 de sepre, 1918

El Inspector Jefe.

Sr. Alcalde, Pte. de la Junta local de 1ª enseñanza de Sta. Coloma de Queralt».

Això fa suposar que si bé l'Escola s'havia d'haver tancat l'any 1917, aquesta va seguir funcionant fins l'any 1918 il·legalment. Suposo que aquests documents no van ser enviats, ja que l'any 1918 l'escola va deixar d'existir. Probablement van ser aquestes dues causes (econòmiques i legals) les culpables de la desaparició de l'única escola que hi ha hagut a Santa Coloma fora del marc de l'Església i de l'Estat.

La Cooperativa de béns de consum

La cooperació té molta relació amb la Revolució Industrial, ja que aquesta va originar una nombrosa classe proletària que va haver d'acceptar condicions de treball inhumanes, o bé morir-se de fam. Les condicions de vida miserables de les masses obreres industrials van ser la causa de l'expansió del cooperativisme com a doctrina econòmica i com a programa d'emancipació social.

Així, doncs, tenim que el moviment cooperatiu es va presentar sota un doble aspecte²

-Com a coordinador de l'esforç necessari per tal d'obtenir un resultat econòmic, impossible d'aconseguir aïlladament, per a cada un dels individus associats.

-Com a organisme de defensa dels individus econòmicament febles, per fer front als abusos d'altres individus o col·lectivitats, econòmicament forts.

L'any 1913 marca una fita important en la història del cooperativisme català i espanyol. A la Universitat de Barcelona es va reunir el primer Congrés de Cooperatives d'Espanya, organitzat per la Cambra Regional de Cooperatives Catalano-Balears. En aquest Congrés hi havien representades 255 cooperatives de tots els pobles d'Espanya

2.- VENTURA I ROIG; PÉREZ BARÓ, A.: *El moviment cooperatiu a Catalunya*. E. Moll, Palma de Mallorca, 1961

Una altra data important és el març de 1915, en què es celebrà una nova assemblea de cooperatives, però aquesta de caire regional. Aquesta assemblea aplegà 97 Societats que englobaven un total de 16.500 famílies. Els acords presos varen ser: no limitar el nombre d'afiliats, destinar un percentatge de l'excedent a fons de reserva, establir compres en comú...

Una de les característiques essencials de la cooperació catalana va ser la de la dispersió en petits nuclis tancats. Probablement, és per això que es va generalitzar tant la formació de petites cooperatives, ja fos en un poble petit, al si d'una Societat política o bé d'un grup de professionals. Com a conseqüència, gairebé tots els centres dels partits republicans de Catalunya van potenciar la creació de cooperatives en el si de la seva pròpia Societat, per tal de vendre articles d'alimentació a preus reduïts.

Aquest va ser el cas del Centre Republicà de Santa Coloma, que durant tots els anys que va funcionar va crear dues cooperatives, una de consum i una de producció.

La cooperativa de producció es va crear cap a l'any 1906. No va ser una cooperativa dependent del Centre Republicà, però totes les persones que hi van participar eren socis d'aquesta Societat, i per tant probablement la iniciativa no va ser res més que el producte de les idees del moment dominants en aquest Centre.

Així doncs, la Cooperativa de producció va ser formada per uns quants voluntaris que van arrendar unes finques de terra per tal de treballar en comunitat i repartir-se els beneficis. Però, les condicions climatològiques no van ajudar gens a la consolidació d'aquest esbós de cooperativa, ja que per l'agost de 1907 van haver-hi unes fortes pluges que van fer malbé la batuda, a causa de la seva durada. Aquest fet, sumat al poc temps de funcionament que duia i a la manca de fons de reserva, va fer que desaparegués la Cooperativa de producció.

La Cooperativa de consum es va fundar el 1901 i va durar probablement fins als anys vint. Aquesta Cooperativa ja era pròpia del Centre Republicà, ja que inclús va provocar el canvi de nom: Societat Cooperativa Obrera.

L'objecte d'aquesta Societat, segons diu l'article 1 i 2 del seu reglament és: «foment i desenvolupament dels interessos agrícoles dels associats, i procurar la formació de dipòsits de tota classe de llavors del país, productes agrícoles i adobs químics, i a més també, tota classe de queviures per a l'ús de la Societat o per a la seva especulació».

L'article tres fa referència a la finalitat que persegueixen els socis en fundar aquesta cooperativa: «beneficiar en tot el possible en el preu, puresa en la qualitat i equitat en el pes i mida dels articles».

Un requisit indispensable per anar a comprar a la cooperativa era la de ser soci de la Societat Cooperativa Obrera. Cada soci tenia un talonari que anava omplint a mesura que s'anava a comprar. Això era per controlar la quantitat i les vegades que s'hi anava, ja que a la cooperativa no s'hi podia comprar més que l'indispensable per al soci i per a la seva família. Per tant, només s'hi podia anar a comprar un màxim de tres vegades per setmana.

El lloc de la Cooperativa era la primera planta del Centre. Només estava oberta tres hores al vespre. Els responsables de vendre els productes eren elegits pels socis i s'anaven canviant cada setmana.

Els productes que s'hi venien eren adobs, arròs, bacallà, pastes de sopa, vi, licors, oli, congre, sal, xocolata...

Però tot i que s'intentava vigilar al màxim el seu bon funcionament, gairebé sempre hi va haver especulació, i per tant la marxa econòmica no va ser del tot satisfactòria. A causa del dèficit, la Cooperativa va haver de tancar.

La Germandat d'ajuda mútua «La Fraternitat»

Una altra de les actuacions del Centre Republicà va ser en el camp sanitari, o més ben dit en el de subsidis d'enfermetats.

La Germandat d'ajuda mútua «La Fraternitat», no va ser l'única de la vila, ni la primera, car ja hi havia una llarga tradició que venia influenciada per altres pobles i altres Societats que també ho feien.

Les causes principals que van fer tan comú aquests tipus de subsidis, foren la manca de qualsevol tipus d'assegurança pública i privada. Per tant, les persones que estaven malaltes i no podien treballar no rebien diners d'enlloc. Això sumat al fet que no guanyaven gaire i per tant, no podien estalviar, feia que una família, quan es trobava en aquestes circumstàncies, tingués greus problemes econòmics.

La primera Germandat que hi hagué a la vila va ser la «Protectora de los enfermos», que es va fundar el primer de juny de 1883. Aproximadament en aquest temps, se'n va fundar una altra en el si del Centre Catòlic, que primer es va dir «Germandat d'ajuda mútua de Sant Abdon i Senen», i més tard es va dir de «Sant Antoni». La diferència per poder entrar en una o en altra, era que en la primera només ho podien ser els homes i en la segona dones.

En un principi, les ajudes que es proporcionaven anaven tant dirigides al malalt com a la seva família. Quan un soci queia malalt, si era durant el temps de la feina (sembrar, segar...), els integrants de la Germandat anaven a treballar les terres del malalt.

Més tard, com que aquesta solució era bastant conflictiva, es va optar per fer pagar una quota als socis, que serviria per pagar un tant a la família del malalt.

El 8 de maig de 1912, els membres del Centre Republicà van formar «La Fraternitat». Aquesta estava integrada per persones residents a Santa Coloma, de més de 16 anys i menys de 40 els homes i de més de 14 i menys de 38 les dones (art. 3). A més, era necessari que reunissin els següents requisits:

-Dirigir al President la sol·licitud amb el nom, cognoms, edat, ofici i domicili.

-La sol·licitud havia d'anar signada per dues persones que fossin sòcies.

-S'havia de tenir bona salut i conducta irreprotxable.

-S'havia de pagar mensualment la quantitat d'1,50 ptes. els matrimonis, 1 pesseta els solters i 70 cèntims les solteres.

L'organització d'aquesta Germandat s'estructurava en dues juntes:

1.- Junta Directiva (art. 24 i ss.): encarregada dels afers d'admissió de nous socis, l'administració dels interessos de la Germandat i de distribuir les ajudes als socis necessitats.

Aquesta Junta estava composta per un:

President: amb funcions de representació de la Germandat i possibilitat d'imposar el seu criteri, i decidir en cas d'urgent necessitat.

Secretari (art. 29): encarregat de dur la secció administrativa i el llibre de registre en el que hi havia les dades de tots els socis.

Dipositari (art. 43): disposava del fons de la Germandat i era l'encarregat de pagar als socis la quantitat assignada.

Infermer major (art. 35): Tenia l'obligació de vigilar els malalts per tal que no infringissin les normes establertes.

Infermers (art. 50): eren els ajudants de l'anterior. Tenien dret a visitar el malalt tantes vegades com vulguessin, dins les hores establertes: de 8 del matí a 7 de la tarda, de l'1 d'octubre al 31 de març; i de 7 del matí a 8 de la tarda, la resta de l'any.

«Andadores» (art. 56): encarregats de cobrar les quotes dels socis el primer diumenge de cada mes.

2.- Junta Consultiva (art. 23): formada pels membres de la Junta Directiva de l'any anterior. Tenia les funcions de revisar les actuacions de la Junta Directiva.

Quan un soci estava malalt, el metge havia de certificar-ho, i així tenien la possibilitat de cobrar 1,50 pessetes diàries els homes, i 1 pesseta les dones, si la malaltia durava menys de dos mesos. Si durava més temps, cobraven una pesseta els homes i 60 cèntims les dones.

Quan un soci estava malalt, el metge havia de certificar-ho, i així tenien la possibilitat de cobrar 1,50 pessetes diàries els homes, i 1 pesseta les dones, si la malaltia durava menys de dos mesos. Si durava més temps, cobraven una pesseta els homes i 60 cèntims les dones. Si durava més d'un any, era considerat invàlid i passaven a cobrar 7,50 pessetes mensuals els homes i 5 pessetes les dones (art. 63).

Les enfermetats que quedaven excloses eren: sarna, bojeria, manomania, «torres» (castells), «corrides» (còssos), baralles, malalties venèries, enfermetats degudes als parts, i les buscades voluntàriament (art. 65).

Quan un soci moria, els familiars tenien dret a cobrar 20 pessetes. Si era acollit per la Casa de Caritat o bé per algun familiar protector, la Junta donava 25 pessetes a aquests, i donava de baixa el soci (art. 72).

Un requisit indispensable per a poder cobrar aquests diners era que el malalt no podia fer cap mena de feina, i no podia sortir de casa. Això es va anar concretant, i les dones no podien anar amb cistell pel carrer (així representava que no anaven a comprar) ni amb davantal per casa, i els homes no podien estar al cafè més tard de les set del vespre, i no hi podien jugar a cartes.

D'aquestes mesures hi ha multitud d'anècdotes, que mostren com la gent se les enginyava per tal de poder cobrar sense complir aquests requisits. El més representatiu potser és el cas d'una dona a la qual van trobar pel carrer amb carn a les butxaques. Mentre l'Infermer li deia que havia anat a comprar i que per tant infringia la norma, l'altra es defensava dient que com que no duia cistella no la podia acusar.

La Germandat de la Fraternitat, a més de donar diners quan s'estava malalt, proporcionava una banyera de zenc que era transportable, per quan al malalt li era necessària. Aquest fet era molt important en l'època, ja que gairebé en cap casa disposaven de banyera.

Quan van venir les «Hermanas» de l'Hospital a Santa Coloma, la Germandat de la Protectora les va llogar per tal que fessin la vetlla dels seus malalts. Més tard, i a mida que van anar venint-ne més, les altres Germandats van disposar d'aquests serveis. Així, els socis de la Fraternitat, si volien disposar dels serveis de vetlla, havien de pagar dues pessetes en concepte d'entrada, i després una cada mes.

Per facilitar la vetlla del malalt es precisava una certificació mèdica que expressés que li era necessària. Llavors els familiars havien d'anar a buscar les «hermanes» al vespre, i tornar-les l'endemà al matí. Generalment, a més, se'ls proporcionava una mica de pa amb xocolata i un got de llet cada nit.

La Germandat els donava sis rals cada nit a les «hermanes» per prestar aquests serveis.

Totes aquestes germandats van anar desapareixent a mesura que passaven els anys, i la llista de socis no es renovava amb gent jove. L'estancament econòmic en què es trobaven les germandats, ja que no es van posar a nivell del cost de la vida, juntament amb l'existència d'altres assegurances per al treballador malalt (àmbit empresarial i autònom), fou una de les causes de la seva desaparició.

És per això que en un moment determinat es va voler que es fusionessin les dues Germandats més importants, «La Protectora» i «La Fraternitat», però aquesta última no va voler.

L'any 1955 trobem «La Fraternitat» federada a la «Federación de Mutualidades de Cataluña y Baleares», en la que havien de pagar 5 pessetes pel concepte de Societat, i una pesseta per cada soci que tenia.

La Germandat d'ajuda mútua «La Fraternitat» va deixar de funcionar el 16 de desembre de 1984. En aquesta data estava formada per 141 socis, 85 dels quals eren dones i la resta homes. Aquests pagaven 12 pessetes cada semestre per ser socis, i 28 per tenir vetlla. En cas de malaltia cobraven 2,50 pessetes els trenta primers dies, i dues pessetes a partir d'aquesta data. Si era una malaltia llarga cobraven una pesseta diària. Ja no es proporcionava el servei de vetlla, sinó que se'ls ingressava a l'Hospital.

Cal dir que els socis eren els que ja cotitzaven els anys vint, i encara no s'havien donat de baixa. Per tant, des dels anys 50, en què ho va agafar l'últim secretari, no hi havia hagut cap alta, només baixes.

El dia que va deixar de funcionar aquesta Germandat, es va fer una reunió amb tots els socis i representants de l'Ajuntament. El fons econòmic que tenia en aquell moment era de 34.129 pessetes. Amb aquests diners es va acordar subvencionar els socis malalts amb el pagament de la pensió de dos anys. Es va fer donació al Patronat de Beneficència Local de la resta de diners (31.939 ptes.).

APÈNDIX

Societats polítiques

- Comité Republicano Federal (1873)
- Centre Nacionalista (1907)
- Centret (1916)
- Joventut Tradicionalista-Requetè (1914)
- Joventut Nacionalista «Corpus de Sang» (1920)
- Associació Colomina (1930)
- Centre Democràtic Catalanista (1931)

(Els quatre últims eren la mateixa Societat que anava canviant de nom, i popularment s'anomenava «el Casal»).

Sindicats, Cooperatives i altres

- Sociedad de Tejedores Columbenses (1871)
- Sociedad la Protectora de la Juventud (1881)
- Sociedad Coral La Barretina (1896)
- Centro Moral e Instructivo (1903)
- Sociedad Cooperativa Obrera (1901)
- Associació de Joves Cristians (1933)
- Associació Cívica Femenina (1934)
- Sindicat Únic de Treballadors (1934)

Societats recreatives

- Sociedad La Columbense (1870)
- Sociedad La Paloma (1872)
- Sociedad La Oriental (1875)
- Sociedad La Estrella (1876)
- Sociedad La Violeta (1880)
- Sociedad La Artesana (1890)
- Societat el Pallot
- Centre Catòlic d'Obrers
- Centre Parroquial d'Acció Catòlica

Societats per a la vetlla de malalts

- Societat de Sant Abdón i Sant Senén
- Societat de Sant Roc (1870)
- Hermandad de Socorros Mútuos La Favorita (1892)
- Hermandad de Santa Lucía (1893)
- Associació de Socors Mutus (1909)
- Hermandad La Fraternidad (1912)
- Hermandad del Centro Católico (1920)

Font: PALAU i RAFECAS, Salvador: Articles de la Revista local «La Segarra», Núms. 37 i 38.